

Partnerstwa samorządów Dolnego Śląska i Saksonii –stan obecny, perspektywy i rekomendacje

„Po przemianach ustrojowych ludzie z obu stron byłej żelaznej kurtyny spragnieni byli wymiany począwszy od kulturowej, poprzez samorządową, a na zwykłej międzyludzkiej skończywszy. W Świdnicy w nowych czasach powstało również wtedy Świdnickie Towarzystwo Partnerstwa Miast. Biberach już takie stowarzyszenie miało. Nastąpiła era niezwykle owocnej współpracy” – tak źródła współpracy zagranicznej podejmowanej na początku lat 90-tych przez nowe, demokratycznie wybrane samorządy w Polsce sugestywnie opisuje Grzegorz Szwegler, pracownik Urzędu Miejskiego Świdnicy.

Dolny Śląsk i Saksonia są bezpośrednimi sąsiadami i od 30 lat aktywnie kształtują współpracę na różnych poziomach i w różnych dziedzinach. Partnerstwo samorządów lokalnych jest jedną z nich. Jak wygląda współpraca samorządów, co z niej wynika i co można zrobić by współpraca się rozwijała? Na te i wiele innych pytań szukamy odpowiedzi poprzez realizację wspólnego projektu: 30 lat partnerstwa Dolnego Śląska i Saksonii – współpraca samorządów stan obecny, perspektywy i rekomendacje. Projekt jest próbą wykorzystania zastoju we współpracy zagranicznej spowodowanej pandemią do głębszej refleksji nad stanem i perspektywami współpracy oraz przygotowaniem działań, które będzie można podjąć po zakończeniu pandemii i powrocie do normalnego funkcjonowania współpracy zagranicznej.

Projekt jest wspólnym przedsięwzięciem Stowarzyszenia na Rzecz Promocji Dolnego Śląska we Wrocławiu oraz Bildungswerk für Kommunalpolitik Sachsen w Hoyerswerdzie (Ośrodek Kształcenia Samorządowego Saksonii) i jest realizowany z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

W ramach projektu przeprowadzono w czerwcu i lipcu 2021 roku ankietę online wśród samorządów wszystkich szczebli na Dolnym Śląsku i Saksonii. Ankieta dotyczyła wszystkich partnerstw polsko-niemieckich samorządów, nie tylko dolnośląsko-saksońskich. Ankiety wypełniło 70 przedstawicieli samorządów z Dolnego Śląska oraz 36 z Saksonii. W ankietach wskazano typ jednostek administracyjnych (gminy, powiaty, województwo) i ich nazwy, zaś funkcje i nazwiska wypełniających ankietę pozostały anonimowe. Ankieta zawierała 14 pytań na temat partnerstw z samorządami w kraju sąsiednim. Pytania dotyczyły tego jak długo partnerstwa te funkcjonują, jakich tematów dotyczą, jakie są plany rozwoju partnerstwa, kto jest zaangażowany we wspólne działania, jak jest finansowana współpraca, jakiego wsparcia samorządy oczekiwałyby od władz regionalnych i centralnych. Celem projektu jest na podstawie ankiet wyciągnięcie wniosków dotyczących współpracy oraz wypracowanie konkretnych rekomendacji działań, służących wspieraniu rozwoju współpracy

Tematy i formy współpracy

1. Na podstawie ankiet zidentyfikowano 26 partnerstw samorządów z Dolnego Śląska i Saksonii. Wszystkie istniejące partnerstwa oprócz jednego są aktywne. Wydarzenia w ramach współpracy odbywają się regularnie, a do spotkań przedstawicieli samorządów dochodzi nie rzadziej niż co dwa lata. Oznacza, to że istnieje obopólne zainteresowanie współpracą.
2. Spośród samorządów z Dolnego Śląska, które wzięły udział w ankiecie, istnieją 51 partnerstwa z Niemcami, w tym 26 w Saksonii, 8 partnerstw z samorządami z Północnej Nadrenii Westfalii i 7 w Dolnej Saksonii, po 3 w Bawarii i Hesji, 2 w Brandenburgii i po jednym w Nadrenii Palatynacie, Badenii Wirtembergii oraz Szlezwiku-Holsztynie. Również dla samorządów z Saksonii, partnerstwa na Dolnym Śląsku są pierwszym wyborem w Polsce. Oprócz tego samorzady saksońskie informują o partnerstwach w województwach: 2 w Opolskim, 2 w Świętokrzyskim i po jednym w Lubuskim, Wielkopolskim i Warmińsko-Mazurskim.
3. Współpraca dotyczy najczęściej takich dziedzin jak: kultura, wymiana młodzieży, sport, nauka języka, edukacja, turystyka, współpraca straży pożarnej oraz stowarzyszeń lokalnych. Najczęstszą formą współpracy są wzajemne wizyty, udział w obchodach dni miasta, wydarzeniach kulturalnych, jubileuszach, zwozach sportowych, a także warsztaty wymiany doświadczeń dla samorządowców i innych grup zawodowych.
4. Oprócz samorządowców i urzędników we współpracę zaangażowane są także: szkoły, przedszkola, kluby sportowe, domy kultury, biblioteki, organizacje pozarządowe, kluby seniora, uniwersytety III wieku, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, muzea. W partnerstwach Bolesławca - Pirny oraz Żmigrodu i Bargteheide zaangażowane są Młodzieżowe Rady Miasta, która współpracuje z rówieśnikami w Niemczech. W partnerstwie miasta Góra i Herzberg am Harz w Dolnej Saksonii współpracują z sobą kluby języka esperanto. A Powiaty Świdnicki i Bergstrasse wykorzystują do współpracy obiekty światowego dziedzictwa kultury UNESCO. Miasta Świdnica i Biberach organizowały warsztaty dla architektów oraz wymianę doświadczeń i wizyty studyjne na temat urbanistyki, zagospodarowania przestrzennego. W Powiecie Karkonoskim we współpracę z miastem Akwizgran w Północnej Nadrenii Westfalii i powiatem Bamberg w Bawarii zaangażowany jest Polski Czerwony Krzyż. A we współpracę Powiatów Wołowskiego i Harburg w Dolnej Saksonii zaangażowane jest Powiatowe Centrum Edukacji i Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. We współpracy Miśni z Legnicą uczestniczą chóry muzyczne.
5. Często pojawia się temat wymiany doświadczeń pomiędzy samorządami w zakresie kompetencji samorządów, polityk samorządowych, gospodarki komunalnej, zagospodarowania przestrzennego, transportu. Sporadycznie pojawia się tematyka rozwoju gospodarczego, wsparcia rozwoju regionalnego, ochrony środowiska, wspierania społeczeństwa obywatelskiego itp. Zdarzają się również tematy niestandardowe, Na przykład Gmina Świdnica planuje w partnerstwie zająć się tematem pomocy dla krajów rozwijających się. We współpracy powiatów Trzebnickiego i Goslar w Dolnej Saksonii pojawił się temat rynku pracy i aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych. A Żmigród i Bargteheide w regionie Schleswig-Holstein, zajmowali się razem polityką rowerową i planowaniem infrastruktury rowerowej. Ważnym aspektem partnerstw jest możliwość promocji miast zagranicą. W partnerstwie Bolesławca i Pirny, dolnośląskie miasto przekazało darowiznę na rzecz partnera w Saksonii jako wsparcie po powodzi, które dotknęło Pirnę.

6. Osobną grupę partnerstw stanowią miasta położone bezpośrednio przy granicy, takie jak Zgorzelec-Görlitz, Pieńsk-Neisseaue, Bogatynia-Żytawa, Jelenia Góra-Boxberg, Lwówek Śląski – Wilthen, Gmina Bolesławiec - Bernsdorf oraz powiaty Zgorzelecki - Görlitz i Bolesławiecki – Budziszyn, Lubański i Miasto Löbau, Jeżów Sudecki - Vierkirchen. Współpraca tych samorządów jest niezwykle intensywna. Spotkania przedstawicieli władz samorządowych odbywają się nie rzadziej niż raz na kwartał. Miasta Görlitz i Zgorzelec tworzą wspólnie Europamiasto. Działa tam komisja koordynacyjna ds. współpracy, organizowane są wspólne posiedzenia rad miast. Samorządy przygraniczne współpracują również w zakresie infrastruktury, co nie jest możliwe w przypadku samorządów oddalonych od granicy.
7. Gmina Pieńsk zrealizowała projekt unijny, którego efektem jest zaopatrywanie w wodę miejscowości Neisseaue przez zakład wodociągowy zlokalizowany w Pieńsku. Europamiasto Görlitz/Zgorzelec planuje uruchomienie wspólnej komunikacji miejskiej. Powiat Zgorzelecki wspólnie z powiatem Görlitz realizuje projekty współpracy służby zdrowia oraz ochrony przed katastrofami i zwalczanie kryzysów. Jelenia Góra i Boxberg wdrażają projekty w zakresie wsparcia turystyki i ochrony dziedzictwa kulturalnego. Powiaty Bolesławiecki i Budziszyn realizują wspólnie projekty kulturalne – scena folkowa, edukacyjne, angażujące kluby nauczyciela itp.
8. W obu regionach funkcjonuje najstarsze polsko-niemieckie partnerstwo miast. Umowa partnerska łącząca stolice obu regionów Wrocław i Drezno została zwarta w 1959 roku. Do dziś jest to jedno z najbardziej aktywnych partnerstw dla obu miast. W ramach partnerstwa poruszane są tematy, które nie występują we współpracy innych samorządów, takie jak: współpraca naukowo-badawcza i innowacja w zakresie sztucznej inteligencji, zmian klimatu i energii, a także współpraca uczelni wyższych. Współpraca Wrocławia z Dreznem ma długą historię i dzieli się na różne etapy w zależności od uwarunkowań politycznych. Potencjał obu metropolii jest bardzo duży i partnerstwo to wyznacza kierunki rozwoju współpracy dla całego regionu.
9. Od 1999 roku funkcjonuje partnerstwo na poziomie regionalnym pomiędzy Województwem Dolnośląskim i Wolnym Państwem Saksonia. Dla obu regionów jest to jedno z najbardziej aktywnych partnerstw. Dowodem znaczenia współpracy jest fakt, że Saksonia w 2012 roku utworzyła Biuro Łącznikowe we Wrocławiu, a Dolny Śląsk utworzył w 2021 roku Biuro Regionalne w Dreźnie. Zadaniem obu biur jest wspieranie współpracy obu regionów w różnych dziedzinach. Oba regiony powinny pełnić ważną rolę we wspieraniu samorządów niższego szczebla w ich współpracy zagranicznej.

Czynniki sprzyjające współpracy, wyzwania i oczekiwania

10. Wszystkie samorządy biorące udział w ankiecie są zgodne, że podstawą współpracy partnerskiej jest podobieństwo pomiędzy samorządami, podobna liczba mieszkańców, zbliżony potencjał gospodarczy, wspólne wyzwania i zainteresowania. Podstawą partnerstwa jest na ogół dobry kontakt między liderami środowisk lokalnych i samorządowych, na przykład między burmistrzami. Kiedy takie osoby zmieniają pracę lub odchodzą na emeryturę współpraca czasem podupada. Sprzyja współpracy również współpraca z Polonią lub mniejszością niemiecką w gminie partnerskiej, związki historyczne.

11. Zaangażowanie w partnerstwa miast zależy w głównej mierze od dwóch czynników. Pierwszym jest liczba mieszkańców samorządu, a co za tym idzie jego potencjał finansowy i merytoryczny. Drugi czynnik to odległość od granicy. Samorządy, które znajdują się w obszarze wsparcia programu Interreg Polska-Saksonia i mogą uczestniczyć w realizacji wspólnych projektów dofinansowanych ze środków UE mają bardzo aktywne partnerstwa i realizują wiele wspólnych działań. Obszar wsparcia po stronie polskiej obejmuje dawne województwo jeleniogórskie, a po stronie saksońskiej powiaty Görlitz i Budziszyn. Współpracują również duże miasta. Im mniejsza gmina tym współpraca zagraniczna występuje rzadziej. Najmniejsze gminy w obu regionach nie prowadzą żadnej współpracy zagranicznej, ponieważ nie dysponują środkami na ten cel i nie są w stanie ich pozyskać z zewnątrz.
12. Kilka samorządów na Dolnym Śląsku i w Saksonii posiada na swoim terenie stowarzyszenie zajmujące się pielęgnowaniem partnerstw samorządowych. Partycypacja społeczna we współpracy zagranicznej jest wartością dodaną dla rozwoju współpracy. Ułatwia przyciąganie nowych osób i podmiotów do udziału we współpracy, generuje nowe idee, pozwala zwiększyć akceptację społeczną dla współpracy, a także pozyskiwać środki zewnętrzne na wspólne projekty. Stowarzyszenia partnerstw miast działają w Świdnicy, Brzegu Dolnym na Dolnym Śląsku oraz w Miśni i Riesie w Saksonii.
13. Zdarzają się partnerstwa realizowane w trójkącie Polska–Niemcy–Czechy. Przykładem takiej współpracy są Jeżów Sudecki, Vierkirchen i Paseky nad Jizerou. Współpraca bywa też podejmowana w trójkątach Polska–Niemcy–Francja i Polska–Niemcy–Ukraina. Jest to ciekawa innowacja w zakresie współpracy zagranicznej i sprawia, że współpraca staje się bardziej atrakcyjna i urozmaicona.
14. Trzy gminy na Dolnym Śląsku – Góra, Oława i Radków nawiązały partnerstwo w Niemczech z inicjatywy byłych niemieckich mieszkańców tych miejscowości przed wojną. Jest to ciekawe, ponieważ motywacją do zawarcia partnerstw pomiędzy samorządami z Dolnego Śląska i zachodniej Ukrainy również są powody sentymentalne do miejsc pochodzenia przodków. Natomiast w nawiązaniu współpracy Powiatów Wrocławskiego i Borken pośredniczyła Polonia zamieszkała w Niemczech. Gmina Świdnica nawiązała partnerstwo z gminą Lampertheim w Nadrenii Palatynacie za pośrednictwem Fundacji Krzyżowa, działającej na rzecz współpracy polsko-niemieckiej i mającej siedzibę niedaleko Świdnicy. Miasto Trzebnica nawiązało współpracę z Kitzingen w Bawarii za pośrednictwem Kościoła katolickiego. Do nawiązania w lipcu 1990 roku partnerstwa Świdnicy z Biberach doszło poprzez osobiste zaangażowanie w proces pojednania polsko-niemieckiego ówczesnych władz: Burmistrza Biberach Clausa- Wilhelma Hoffmanna oraz Prezydenta Świdnicy Adama Markiewicza. Miasto Horka współpracuje z Renską Wsią na Opolszczyźnie ze względu na mniejszość niemiecką w tej okolicy. Natomiast gmina Liebstadt w Saksonii współpracuje z Miłakowem w Województwie Warmińsko-Mazurskim, ponieważ miejscowość ta do 1945 również nazywała się Liebstadt.
15. Wśród czynników utrudniających współpracę najczęściej pojawia się bariera językowa, wymieniona w każdej ankiecie po stronie niemieckiej i wielu po stronie polskiej. Inne czynniki to niewystarczające środki finansowe na współpracę, odległość geograficzna, stereotypy, różnica w potencjale i kompetencjach samorządów, zmiany polityczne, brak czasu urzędników. W jednej ankiecie po stronie saksońskiej wymieniono brak akceptacji społecznej dla współpracy zagranicznej.

16. Pandemia covid odcisnęła negatywne piętno na współpracy międzynarodowej samorządów. W 2020 roku spotkania odbywały się online. Nie było praktycznie żadnych wizyt, wspólnych projektów i wymian. Widać to wyraźnie w dwóch aspektach. Po pierwsze wydatki na współpracę spadły w większości samorządów praktycznie do zera. Po drugie wiele samorządów nie przygotowywało planów na przyszłą współpracę, nie wiedząc kiedy będzie można organizować bezpośrednie spotkania.

Finansowanie

17. Na pytanie o oczekiwania wsparcia ze strony władz regionalnych i krajowych wszyscy ankietowani odpowiedzieli, że oczekiwaliby wsparcia finansowego dla realizacji projektów partnerstwa. Samorzady z obszaru wsparcia programu Interreg Polska-Saksonia również jednogłośnie oczekiwałyby uproszczenia procedur obowiązujących w procesie aplikowania i granty, ich realizacji i rozliczania. Inne oczekiwania to: pomoc w poszukiwaniu partnerów dla gmin, które jeszcze nie współpracują z samorządami z kraju sąsiedniego, wsparcie merytoryczne i doradztwo, szkolenia dla urzędników zaangażowanych we współpracę międzynarodową, a także wsparcie językowe poprzez zapewnienie tłumaczenia podczas spotkań.
18. Partnerstwa są finansowane głównie z budżetów samorządów. Są to niewielkie sumy w obu regionach wydawane na realizację partnerstw zagranicznych. Ich wysokość zależy od wielkości samorządu. Bardzo małe gminy w ogóle nie prowadzą współpracy zagranicznej, ponieważ nie mają na nią środków. Rzadko zdarza się finansowanie ze środków zewnętrznych, a jeśli ma to miejsce to są to głównie granty z Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Gmina Żarów pozyskała na wymianę młodzieży wsparcie z Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Gmina Brzeg Dolny otrzymało wsparcie na wymianę młodzieży z programu Sokrates Comenius. Powiat Karkonoski wykorzystywał dotacje z programu UE Europa dla Obywateli. W obszarze przygranicznym środki na współpracę pochodzą z Funduszu Małych Projektów INTERREG Polska-Saksonia zarządzanym przez Euroregion Nysa oraz Programu Współpracy Transgranicznej INTERREG Polska-Saksonia.
19. Praktycznie żaden samorząd nie jest członkiem międzynarodowych zrzeszeń samorządów. Wyjątkiem jak Wrocław oraz Bolesławiec, który bierze udział w działalności Europejskiej Federacji Miast Napoleońskich (Napoleon pięciokrotnie odwiedził miasto, a także w Bolesławcu zmarł w 1813 roku Michał Kutuzow, dowódca wojsk rosyjskich walczących przeciwko Napoleonowi).
20. Samorzady przygraniczne są członkami Euroregionu Nysa. Jest to najstarszy Euroregion w Polsce, powstał w 1991 roku. Euroregion pełni ważną rolę w kształtowaniu współpracy transgranicznej. Głównym narzędziem wspierania współpracy jest Fundusz Małych Projektów w ramach Programu Współpracy Transgranicznej INTERREG Polska-Saksonia. Euroregion zarządza całością Funduszu, przyznaje granty w wysokości do 20 tys. euro ze środków UE na projekty współpracy społecznej.
21. Na obszarze Euroregionu Nysa funkcjonuje unikalny produkt Euro-Nysa-Ticket. Jest to jeden wspólny bilet, który obowiązuje od 2004 roku na obszarze przygranicznym w Polsce, Czech i Niemczech na kolejowe i autobusowe połączenia lokalne, a także w tramwajach w Görlitz i Libercu oraz na kolejce wąskotorowej w okolicach Żytawy, Wiesswasser i Bad Muskau. Euroregion jest również platformą dialogu i współpracy samorządów na trójstyku polsko-niemiecko-czeskiego.

Rekomendacje – co proponujemy

Głównym celem projektu było zdiagnozowanie stanu współpracy oraz wypracowanie rekomendacji, adresowanych do różnych podmiotów, przede wszystkim do społeczeństwa obywatelskiego, które powinno odegrać kluczową rolę w kreowaniu obrazu współpracy, nadawaniu jej dynamiki i generowaniu nowych idei, a następnie w transferze idei do władz samorządowych różnych szczebli i innych interesariuszy współpracy. Ponadto wypracowane zostały rekomendacje dla władz samorządów lokalnych. Specjalny pakiet rekomendacji kierowany jest do władz regionalnych, które powinny podjąć się zadania szczególnego wspierania samorządów lokalnych w ich współpracy z partnerami z zagranicy. Szczebel regionalny zgodnie z zasadą subsydiarności jest kluczowy dla wspierania rozwoju współpracy samorządów. Jest to szczególnie ważne, ponieważ w Niemczech samorząd definiuje się inaczej niż w Polsce. Ze względu na strukturę federalną regiony są traktowane w Niemczech jako państwa, które określają ustrój samorządów lokalnych na swoim terenie. To oznacza, że struktura samorządu jest inna w każdym z 16 landów niemieckich. Ponadto na poziomie rządu federalnego w Berlinie żadne ministerstwo nie ma kompetencji współpracy z samorządami. Sprawy samorządowe rozstrzygane są na poziomie krajów związkowych, czyli landów. Dlatego do władz centralnych kierowane są w naszym projekcie nieliczne, ale bardzo ważne rekomendacje.

Rekomendacje dla społeczeństwa obywatelskiego

1. Utworzenie Grupy roboczej Dolny Śląsk–Saksonia 2.0. W skład grupy powinny wejść osoby z dużym doświadczeniem praktycznym w działalności publicznej, a także posiadające autorytet w swoich środowiskach. Grupa nie powinna składać się z aktywnych polityków, tak by móc zachować maksymalną polityczną neutralność. Zadaniem grupy będzie: wytyczanie nowych tematów i kierunków współpracy, kreowanie nowych idei i projektów, przyciąganie nowych aktorów do współpracy, wspieranie samorządów we współpracy, monitorowanie stanu współpracy i wdrażania rekomendacji.
2. Najlepszym gwarantem rozwoju współpracy samorządów jest zdefiniowanie i realizacja wspólnych interesów. Grupa robocza będzie dążyć do zdefiniowania najistotniejszych tematów i dobrych praktyk, wokół których mogłaby się ogniskować współpraca samorządów.
3. Grupa robocza powinna stanowić punkt kontaktowy dla samorządów obu regionów oraz innych podmiotów chcących rozpocząć współpracę lub stworzyć nową inicjatywę. Grupa powinna pomagać w kreowaniu nowych partnerstw.
4. Grupa powinna zainicjować projekt polegający na zbadaniu stanu współpracy w różnych aspektach pomiędzy Dolnym Śląskiem i Saksonią. Przede wszystkim ważne jest regularne przygotowywanie i upowszechnianie raportów o stanie wymiany gospodarczej oraz badanie opinii społecznej na temat wzajemnego postrzegania się Dolnoślązaków i Saksończyków (na wzór badania Barometr polsko-niemiecki prowadzonego od 20 lat przez Instytut Spraw Publicznych w Warszawie i Deutsches Polen Institut z Darmstadt: <https://www.barometr-pol-ska-niemcy.pl>). Warto byłoby również przeprowadzić pogłębione badanie jakościowe wśród decydentów i liderów opinii w obu regionach na temat postaw, wartości, motywacji współpracy etc. Badania takie stanowiłyby źródło wiedzy wzajemnej o obu regionach, a także podstawę strategii i podejmowania decyzji. Raporty z badań powinny być upubliczniane – w szczególności należy nimi zainteresować środowiska opiniotwórcze (dziennikarzy, publicystów, naukowców, biznes etc.).

5. Grupa powinna zadbać o przyciągnięcie do współpracy nowych środowisk, które nie zostały wymienione w ankiecie prowadzonej podczas projektu. W pierwszej kolejności mogłyby to być dziennikarze lokalni. Należy zidentyfikować formaty i możliwości wymiany pomiędzy dziennikarzami lokalnymi wszystkich rodzajów mediów poprzez stworzenie platform kontaktów, wizyt studyjnych, wymiany informacji. Współpraca tego środowiska jest ważna dla wymiany informacji pomiędzy oboma regionami.
6. Grupa powinna dążyć do nawiązania współpracy podmiotów pracujących na rzecz samorządów w obu regionach. Należy dążyć do nawiązania współpracy pomiędzy takimi instytucjami, jak np. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Bildungswerk für Kommunalpolitik Sachsen, a także korporacji samorządowych itd. Efektem mogłyby być wzajemne szkolenia samorządowców i urzędników, organizacja tematycznych wizyt studyjnych, warsztatów itp.
7. Grupa powinna popularyzować wśród samorządów idee tworzenia roboczych dokumentów określających priorytety współpracy z zagranicą (w Polsce samorząd województwa jest zobowiązany ustawowo do stworzenia takiego dokumentu, zaś w przypadku gmin i powiatów jest to dobrowolne). Grupa powinna również wspierać samorządy w tworzeniu priorytetów i rekomendowaniu ekspertów zewnętrznych, którzy mogliby wspierać samorządy w tworzeniu odrębnych dokumentów lub wpisaniu tematyki współpracy z zagranicą w strategię rozwoju samorządu lub inne dokumenty o takim charakterze.

Rekomendacje dla samorządów lokalnych

1. Utworzenie stowarzyszeń miast partnerskich, które zajmowałyby się planowaniem, realizacją, identyfikowaniem kolejnych podmiotów do współpracy oraz pozyskiwaniem finansowania. Stowarzyszenia powinny skupiać przedstawicieli kluczowych środowisk istotnych dla realizacji współpracy zagranicznej. Dzięki funkcjonowaniu stowarzyszeń można zapewnić kontynuację i trwałość współpracy. Powstanie podobnych stowarzyszeń również w samorządach partnerskich za granicą mogłoby ułatwić współpracę. Stowarzyszenia mogłyby wspólnie poszukiwać finansowania na realizację działań. Stowarzyszenia takie funkcjonują w Świdnicy i Brzegu Dolnym na Dolnym Śląsku oraz w Miśni i w Riesie w Saksonii.
2. Samorządy powinny poszukiwać (w ramach swoich możliwości) członkostwa w sieciach współpracy – networkach, które pomogłyby w realizacji projektów, wypracowania i transferu dobrych praktyk, rozwiązań dla współpracy w określonych tematach. Jedną z takich sieci współpracy jest ALDA – Europejskie Stowarzyszenie Demokracji Lokalnej, afiliowane przy Radzie Europy w Strasburgu. ALDA ma obecnie prawie 350 członków, w większości to samorządy, a także organizacje pozarządowe i szkoły wyższe. Członkiem ALDA są: Województwo Dolnośląskie, miasto Wrocław oraz Fundacja Merkury z Wałbrzycha.
3. Członkostwo w międzynarodowych sieciach współpracy stwarza możliwość pozyskiwania finansowania zewnętrznego. Przykładem takiego działania jest jedno z biur ALDA zlokalizowane w mieście Vicenza w północnych Włoszech, które pełni rolę jednostki zarządzającej projektami europejskimi dla małych i średnich miast włoskich. Dzięki temu samorządy najniższego szczebla mogą brać udział w projektach, nie mając własnych zasobów finansowych i merytorycznych. W podobny sposób mogłyby korzystać z usług sieci ALDA lub innych podobnych organizacji, małe i średnie samorządy lokalne z Dolnego Śląska i Saksonii.

4. Przygotowanie na poziomie samorządu roboczego dokumentu określającego długofalowe priorytety geograficzne i tematyczne rozwoju współpracy zagranicznej. Praca nad dokumentem pozwoli na głębszą refleksję nad celami i instrumentami współpracy zagranicznej. Posiadanie dokumentu przyczyni się również do większej trwałości współpracy oraz jej efektywności. Podczas pracy nad dokumentem można skorzystać z doraźnej pomocy ekspertów zewnętrznych, którzy pomogą sformułować rekomendacje dopasowane do charakterystyki i potencjału konkretnego samorządu.
5. Zidentyfikowanie środowisk polonijnych na terenie samorządów partnerskich w Niemczech, a także środowisk mniejszości niemieckiej na terenie samorządów w Polsce. Włączenie tych środowisk do współpracy samorządów.
6. Dla urozmaicenia partnerstw i zwiększenia ich atrakcyjności warto rozważyć rozszerzenie współpracy o kolejnego partnera z innego kraju. W przypadku Dolnego Śląska i Saksonii naturalnym „trzecim” partnerem mogą być samorządy czeskie, ale również francuskie czy ukraińskie.

Rekomendacje dla samorządu wojewódzkiego

1. Wspieranie samorządów szczebla powiatowego i gminnego w nawiązywaniu i realizacji partnerstw zagranicznych. W tym celu można by powołać w ramach Wydziału Współpracy z Zagranicą lub w innej jednostce Urzędu Marszałkowskiego – samorządowego oficera łącznikowego. Byłaby to osoba pierwszego kontaktu dla samorządów we wszelkich aspektach współpracy zagranicznej. Jednym z zadań samorządowego oficera łącznikowego byłoby pośrednictwo w nawiązywaniu nowych partnerstw samorządowych poprzez rekomendowanie potencjalnych partnerów samorządom z Dolnego Śląska w różnych krajach i regionach, w tym oczywiście w Saksonii.
2. Biuro Łącznikowe Saksonii we Wrocławiu oraz Biuro Regionalne Dolnego Śląska w Dreźnie powinny wspierać współpracę samorządów obu regionów. Warto aby oba biura organizowały co roku wydarzenie poświęcone współpracy samorządów, którego celem byłoby prezentowanie najbardziej udanych projektów, a także dobrych praktyk.
3. Opracowanie wspólnie przez władze Dolnego Śląska i Saksonii priorytetów współpracy samorządowej. Dokument powinien zawierać rekomendacje kierunkowe i tematyczne dla samorządów, oraz powinien być skonsultowany ze zreszonymi samorządami oraz np. z Euroregionem Nysa. Dokument winien być opracowany i aktualizowany przynajmniej raz w trakcie każdej kadencji samorządów.
4. Organizowanie (lub zlecenie podmiotom zewnętrznym) szkoleń i spotkań informacyjnych poświęconych współpracy zagranicznej samorządów lokalnych, wspólnych szkoleń i wymiany doświadczeń dla samorządowców z obu regionów. Wspieranie organizacji tematycznych wizyt studyjnych dla samorządowców i innych środowisk zainteresowanych współpracą.
5. Przygotowanie bazy informacji o możliwościach finansowania współpracy zagranicznej samorządów ze źródeł regionalnych, rządowych i zagranicznych, dostępnych dla samorządów z obu regionów. Dzięki bazie samorządy nie będą musiały szukać źródeł finansowania po omacku, na własną rękę. Samorząd Województwa i rząd Saksonii mogłyby również pomagać merytorycznie w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych przez samorządy szczebla powiatowego i gminnego. Pomoc taka powinna być skierowana w pierwszej kolejności do mniejszych gmin.

6. Przygotowanie podręcznika dobrych praktyk partnerstw samorządowych. Podręcznik opisywałby w sposób przystępny i praktyczny instrumenty i idee nawiązywania oraz rozwoju samorządowych partnerstw zagranicznych. Podręcznik powinien być oparty na realnych przykładach zrealizowanych działań przez samorządy lokalne. Podręcznik powinien być stale aktualizowany i rozszerzany wraz z rozwojem innowacyjnych pomysłów.
7. Powołanie funduszu wspierającego najciekawsze projekty współpracy partnerskiej samorządów lokalnych. Fundusz powinien przekazywać wsparcie finansowe na cele realizacji modelowych przedsięwzięć współpracy partnerskiej. Granty powinny być przyznawane w drodze otwartego konkursu. Wsparcie finansowe może nie być wysokie i nie pokrywać 100% wydatków, ale stanowiłoby istotną motywację dla rozwoju partnerstw.
8. Ustanowienie nagrody na najlepsze partnerstwo jednostek samorządu terytorialnego. Nagroda byłaby przyznawana za innowacyjne formy realizacji partnerstwa, otwieranie nowych tematów i form współpracy, a także promowałaby modelowe rozwiązania, które można byłoby transferować do innych samorządów.
9. Wprowadzenie tematyki współpracy samorządów na forum Partnerstwa Odry, a także na forum Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej.
10. Rozpoczęcie wspólnej debaty na temat możliwości utworzenia na pograniczu dolnośląsko-saksońskim Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej. Na wzór EUWT Novum z siedzibą w Jeleniej Górze z udziałem 9 partnerów z Polski i Czech.

Rekomendacje dla Ministerstw Spraw Zagranicznych Polski i Niemiec

1. Tematyka współpracy zagranicznej samorządów mogłaby być stale obecna w pracy Regionalnych Ośrodków Debaty Międzynarodowej (RODM) w Polsce. RODM mogłyby regularnie organizować wydarzenia poświęcone tematyce paradyplomacji, a także monitorowały rozwój współpracy samorządowej i na bieżąco informowały MSZ. Przykładem takich działań są m.in. raporty: RODM we Wrocławiu - Sieć powiązań międzynarodowych miast Dolnego Śląska z 2017 roku lub RODM w Kielcach: Poradnik Współpracy Międzynarodowej z 2013 roku.
2. RODM z siedzibą we Wrocławiu ze względu na przygraniczne położenie regionu mógłby również organizować dyskusje, warsztaty z udziałem ekspertów z Dolnego Śląska i Saksonii na temat współpracy samorządów lub innych ważnych aspektów współpracy transgranicznej.
3. Zaangażowanie we wspieranie partnerstw samorządowych placówek dyplomatycznych na terenie obu regionów, czyli Konsulatu Generalnego Niemiec we Wrocławiu i Filii Instytutu Polskiego w Lipsku.
4. Podjęcie działań w celu odtworzenia Konsulatu Honorowego Polski na terenie Saksonii w Lipsku (jak miało to miejsce w przeszłości) lub w Dreźnie.
5. Ważne jest również wsparcie rządu federalnego w Berlinie dla inicjatyw popularyzacji języka polskiego w Saksonii, takich jak KoKoPol w St. Marienthal w Ostritz (<https://kokopol.eu/strona-startowa/?lang=pl>), a także działalność takich organizacji jak Fundacja Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego na Dolnym Śląsku czy Fundacja Pamięć, Edukacja Kultura w Zgorzelcu (<https://n.fundacijacentrum.eu>).

6. Ważne dla rozwoju współpracy na pograniczu jest funkcjonowanie takich podmiotów jak - Center for Advanced Systems Understanding z siedzibą na rynku w Görlitz. CASUS jest wspólnym niemiecko-polskim instytutem badawczym, naukowo współpracującym ściśle z Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Warszawskim, Międzynarodowym Instytutem Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie i Politechniką Warszawską.

Bartłomiej Ostrowski – od 2020 roku Wiceprzewodniczący ALDA-Europejskie Stowarzyszenie Demokracji Lokalnej, network afiliowany przy Radzie Europy w Strasburgu. Były Dyrektor Wydziału Współpracy z Zagranicą Dolnego Śląska i Dyrektor Przedstawicielstwa Dolnego Śląska przy UE w Brukseli. Pracował jako dyplomata – Wicedyrektor Instytutu Polskiego w Moskwie. Prowadzi zajęcia na Uniwersytecie Wrocławskim: dyplomacja publiczna i kulturalna, organizacje międzynarodowe, fundusze UE, współpraca zagraniczna na szczeblu lokalnym i regionalnym. Absolwent Uniwersytetu Wrocławskiego – politologia, europeistyka i niemcoznawstwo.

*Wydano z finansowym wsparciem
Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.*

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT